

Вітренко Ю. М.

кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України, завідувач відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ, Україна, youvit@ukr.net

ВИМІРЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті стверджується, що діюча практика вимірювання результатів економічної діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) України базується на теоретичних засадах радянської планової економіки, згідно якої ЗВО відносяться до так званої «невиробничої сфери», не беруть участь у виробництві суспільного продукту і національного доходу, і, таким чином, лише «утримуються» за рахунок видатків державного або місцевих бюджетів. Водночас, у сучасній ринковій економіці ЗВО виступають повноправними її суб'єктами, які здійснюють декілька видів економічної діяльності, результати якої (товари і послуги) мають відповідні обсяги як у кількісному, так і у вартісному вимірах, і включаються до ВВП. У цьому зв'язку об'єктивно виникає необхідність розроблення і впровадження нової збалансованої системи показників результатів економічної діяльності ЗВО, які відповідали б вимогам сучасної ринкової економіки і на основі аналізу яких можна було б приймати обґрунтовані рішення щодо поліпшення ефективності діяльності ЗВО. На концептуальних засадах Системи національних рахунків 2008 (СНР 2008), положень відповідних міжнародних та національних економічних і соціальних класифікаторів сформульовано визначення «послуга у сфері вищої освіти як результат економічної діяльності» та «послуга щодо наукового дослідження та експериментального розроблення як результат економічної діяльності». Запропоновано методологічні підходи до розроблення збалансованої системи показників результатів економічної діяльності ЗВО.

Ключові слова: економіка освіти, вища освіта, заклади вищої освіти, економічна діяльність закладів вищої освіти.

Табл. 2. Літ. 16.

JEL classification: I21, I23, I29, H52.

Україна у 2006 р. офіційно отримала статус країни з ринковою економікою. В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС зазначено, що ЄС «визнає європейські прагнення України і вітає її європейський вибір, у тому числі її зобов'язання розбудувати ... ринкову економіку...». Сторони також визнали, що «принципи вільної ринкової економіки становлять основу для їх відносин...» [1]. У цьому зв'язку, на наше переконання, є підстави стверджувати, що усі суб'єкти економічної діяльності України (у тому числі і заклади вищої освіти – далі ЗВО) зобов'язані здійснювати вимірювання і аналіз результатів своєї економічної

діяльності відповідно до вимог сучасної ринкової економіки.

Актуальність вимірювання результатів економічної діяльності державних і комунальних ЗВО України обумовлюється і, більше того, посилюється положеннями прийнятого у грудні 2018 року Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування», яким встановлено нову норму: «Результативні показники бюджетної програми використовуються для оцінки ефективності бюджетної програми за напрямками використання бюджетних коштів і вклю-

чають кількісні та якісні показники» [2]. Норми зазначеного Закону безальтернативно вимагають розроблення обґрунтованої системи результативних показників як бюджетних програм, що затверджується в установленому порядку для ЗВО, перш за все, таких як «Підготовка кадрів закладами вищої освіти III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики», «Дослідження, наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами та державним замовленням, підготовка наукових кадрів, фінансова підтримка преси, розвитку наукової інфраструктури, наукових об'єктів, що становлять національне надбання, забезпечення діяльності Державного фонду фундаментальних досліджень», так і за видами економічної діяльності, які здійснюють ЗВО, з виділенням для цього бюджетних коштів.

Про те, що діюча система результативних показників далека від вимог ринкової економіки та вимог нового законодавства, може переконливо свідчити той факт, що в «Інформації про мету, завдання та результативні показники бюджетних програм МОН на 2018 рік» у розділі «Продукт» відсутні показники виконання державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою у розрізі ступенів та спеціальностей – головного економічного показника виконання місії ЗВО [3]. Не можна, на наш погляд, обмежуватись показником «Середні витрати на навчання одного студента (приведений контингент)» у розділі «Ефективність», оскільки в ринковій економіці потрібно вимірювати вартість конкретного продукту – у нашому випадку вартість кожної конкретної послуги у сфері вищої освіти. Саме порівняння фактичної вартості, наприклад, «Послуги у сфері вищої освіти першого ступеня» у галузі знань «Освіта» за спеціальністю «Освітні педагогічні науки» між відповідними ЗВО може стати основою вимірювання ефективності ви-

користання коштів державного бюджету на зазначену мету.

В сучасних ринкових умовах ЗВО, незалежно від форм власності, виступають суб'єктами, які одночасно здійснюють значну кількість видів економічної діяльності і виробляють продукти (товари і послуги) на значні обсяги, як у кількісному, так і у вартісному вимірах.

Джерелом інформації про виробництво і надання послуг у сфері вищої освіти є офіційні дані національних рахунків освіти, які розраховуються Державною службою статистики України відповідно до «Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти України», затверджених наказом від 15.02.2010 № 57 [4]. Проте слід зазначити, що сформовані вони на основі показників бюджетної статистики щодо річних витрат на вищу освіту за освітніми рівнями Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО) 5–6 рівнів у розрізі фінансуючих організацій та провайдерів послуг. Безумовно, на державному рівні зазначена статистична інформація щодо розпорядників коштів (джерела фінансування), розподілу коштів за провайдерами, напрямами використання коштів, середніх витрат на навчання одного студента важлива для аналізу функціонування системи вищої освіти України загалом та для порівняльного аналізу цієї системи з аналогічними системами інших країн. Разом із тим, діюча система, як зазначалось вище, не дозволяє сформулювати економічну інформацію перш за все для вимірювання головного кінцевого результату економічної діяльності відповідного ЗВО – конкретної послуги у сфері вищої освіти за весь період навчання у розрізі відповідного ступеня (бакалавр, магістр, доктор філософії/доктор мистецтва) та конкретної спеціальності.

Слід виокремити ще одну важливу складову діяльності сучасних ЗВО – їх рейтингування. На наше переконання,

рейтингування ЗВО варто розглядати як один із інституціональних засобів унормування економічної конкуренції ЗВО за одержання переваг (вигод) від реалізації вироблених ними продуктів (товарів і послуг), перш за все на ринках послуг у сфері вищої освіти, як основного виду їх економічної діяльності за кодом КВЕД 85.42 «Вища освіта», й на ринках послуг щодо наукового досліджування та експериментального розроблення за кодом КВЕД 72 «Наукові дослідження та розробки». Більше того, ми вважаємо, що метою конкуренції між ЗВО є на підставі доказових вимірювань досягнень ЗВО визначення їх місця у конкурентній боротьбі за можливість претендувати на одержання певних економічних переваг (вигод). Вважаємо за доцільне у цьому зв'язку розглянути і питання фінансової автономії державних і комунальних ЗВО України, що набуває все більшої ваги.

Проте, як не дивно, до цього часу навіть єдиний розроблений у відповідності до міжнародних стандартів рейтинг «Топ – 200 Україна», на наш погляд, практично не містить показників результатів економічної діяльності ЗВО. Наприклад, Рейтинг Таймс-Томсон Рейтерс передбачає такі вимірювання: оцінка якості освіти випускників роботодавцями (тобто, якість послуг у сфері вищої освіти); розмір прибутку від науково-дослідної діяльності в перерахунку на одного наукового працівника; розмір прибутку університету на одного співробітника [5].

Процеси розбудови в Україні сучасної ринкової економіки, постійне зростання обсягів послуг у сфері вищої освіти у вартісному вимірі, розширення видів економічної діяльності, які здійснюють ЗВО України, природно викликають певну увагу дослідників до питань адекватного вимірювання результатів усіх видів економічної діяльності ЗВО як суб'єктів сучасної ринкової економіки, аналізу ефективності використання трудових, матеріально-технічних та фі-

нансових ресурсів, які використовують ЗВО. Так, у ґрунтовній монографії «Економічні та соціальні аспекти ефективного розвитку вищої школи» [6] привертається увага науковців і фахівців до того, що відповідно до загальноприйнятої у міжнародній статистиці Системи національних рахунків (СНР) базові показники економічної діяльності – валовий внутрішній продукт (ВВП) та валова додана вартість (ВДВ) – визначаються за видами економічної діяльності, і серед них є окремий вид – «Освіта» [6, с. 17]. У монографії справедливо визначається, що основним результатом економічної діяльності ЗВО виступає освітній продукт. Проте запропоноване тлумачення освітнього продукту, його обґрунтування суттєво відрізняється від тлумачення, яке викладено у Системі національних рахунків 2008 (СНР 2008), та розуміння складових освітнього продукту (послуга у сфері вищої освіти), яке викладене у діючих відповідних міжнародних статистичних класифікаціях. Це ж стосується і визначення наукового продукту, як результату наукових досліджень та розробок [6, с. 18–27]. На нашу думку, невідповідність між тлумаченнями освітнього продукту (послуга у сфері вищої освіти) та наукового продукту (послуга щодо наукового дослідження та експериментального розроблення), позбавило дослідників можливості запропонувати систему показників вимірювання результатів економічної діяльності ЗВО України, які б задовольняли вимоги сучасної ринкової економіки [6, с. 98–120].

Безумовно, розгляд вимірювання результатів економічної діяльності суб'єктів сучасної ринкової економіки неможливий без розгляду концептуальних засад та положень «Збалансованої системи показників» (ЗСП) (Balanced Scorecard). Як стверджують автори ЗСП Роберт Каплан та Дейвід Нортон «...Протириччя між непереборною силою, направленою на створення широких конкурентних

можливостей, і неперворотливою моделлю фінансової бухгалтерської звітності слугувало причиною створення дещо синтезованого явища: збалансованої системи показників ефективності» [7, с. 27]. На їх думку ЗСП «...забезпечує менеджмент універсальним механізмом, який інтерпретує світогляд і стратегію компанії через набір взаємопов'язаних показників» [7, с. 28].

Проте, як зазначив П. Нівен у передмові книги «Збалансована система показників для державних і неприбуткових організацій» [8], керівники таких організацій неохоче сприймали систему показників запропоновану Р. С. Капланом та Д. П. Нортеном, перш за все на тій підставі, що бажання оцінювати їх діяльність як суб'єктів економічної діяльності «...може привести до відхилення від істинного курсу організації, орієнтованої в першу чергу на виконання своєї місії...». Таке розуміння спонукало його до спроби змінити ці та подібні їм погляди, довести, що ЗСП може однаково успішно використовуватись і в державних неприбуткових (некомерційних) організаціях. Більше того, автор стверджує: «Немає причин вважати, що некомерційні організації, розв'язуючи практично ті ж завдання, не зможуть отримати таку ж, якщо не більшу, користь від використання збалансованої системи показників».

На наше переконання, наведене вище дає достатньо підстав сформулювати проблему наступним чином: діюча система вимірювання результатів економічної діяльності ЗВО України не відповідає концептуальним засадам сучасної ринкової економіки. Основними ознаками невідповідності є:

- відсутність нормативно-правового визначення «послуга у сфері вищої освіти» та «послуга щодо наукового досліджування та експериментального розробляння»;
- діюча система бухгалтерського обліку у державних і комунальних ЗВО

України не передбачає можливості сформувати належну інформацію щодо виробництва послуг у сфері вищої освіти як результатів основного виду економічної діяльності за кожним ступенем вищої освіти, за кожною спеціальністю та по кожному задекларованому другорядному виду економічної діяльності;

- відсутність збалансованої системи показників, яка б надавала можливість здійснювати аналіз ефективності використання трудових, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, оцінювати економічні досягнення ЗВО у конкуренції за можливість претендувати на одержання певних економічних переваг (вигод).

Враховуючи постійно зростаючий вплив результатів діяльності ЗВО на соціальний і економічний розвиток країни, вважаємо, що сформульована вище проблема має достатньо підстав бути віднесеною до числа актуальних.

У цьому зв'язку мету нашої статті ми вбачаємо у викладенні власного бачення створення системи вимірювання результатів економічної діяльності ЗВО України як суб'єктів сучасної ринкової економіки. Ми переконані, що впровадження такої системи в практику економічної діяльності ЗВО дозволить їм значно підвищити рівень аналізу ефективності використання трудових, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, стати основою для розроблення обґрунтованих стратегій їх розвитку для більш ефективного виконання своєї місії. Враховуючи відомі обмеження, які встановлені для наукових статей, ми у дослідженні викладемо лише основні підходи до ЗСП, які, на нашу думку, повинні стати його основою.

В сучасній економічній теорії і практиці стандартним набором рекомендацій по розрахунку показників вимірювання результатів економічної діяльності виступає СНР 2008 [9]. Зазначені рекомендації сформульовані у формі системи концепцій, визначень, класифікацій і правил ведення рахунків, які

складають узгоджений на міжнародному рівні (Європейська комісія, Міжнародний валютний фонд, Організація економічного співробітництва і розвитку, Організація Об'єднаних Націй, Світовий Банк) стандарт розрахунку такого показника як валовий внутрішній продукт (ВВП) – найбільш часто використовуванний індикатор результатів економічної діяльності.

Як встановлено у СНР 2008, у центрі цієї системи – «вимірювання виробництва товарів і послуг», при цьому підкреслюється, що вимірюється не сам процес виробництва, а його результат: усі вироблені товари і послуги повинні бути такими, щоб їх можна було продати на ринку або, принаймні, щоб одна одиниця могла надати їх іншій одиниці за плату або безоплатно [9]. У СНР 2008 у межі сфери виробництва включається усе виробництво товарів і послуг, фактично призначених для реалізації на ринку шляхом продажу за гроші, або обміну по бартеру. Сфера виробництва також включає усі товари і послуги, які надаються безоплатно органами державного управління або НКОДГ (некомерційними організаціями, які обслуговують домашні господарства) окремим домашнім господарствам або суспільству в цілому [9]. Наведене нами уточнення, що у сучасній ринковій економіці вимірюються перш за все результати закінченого виробництва товарів і послуг (результати економічної діяльності), вважаємо дуже важливим для формування відповідних висновків та пропозицій, оскільки, на наш погляд, в «Освіті», як виді економічної діяльності, до цього часу основна увага зосереджується на процесі виробництва послуг у цій сфері та вимірюванні саме процесу виробництва, а не на вимірюванні результатів та ефективності послуг, як кінцевого результату економічної діяльності.

З вересня 2014 року у Європейському Союзі реалізується Європейська система регіональних рахунків 2010 (ESA 2010),

яка концептуально узгоджена з СНР. Певні відмінності ESA 2010 не торкаються безпосередньо положень економічної діяльності у сфері освіти, що дає нам підстави взяти за методологічну основу концептуальні положення СНР 2008.

У СНР 2008 та ESA 2010 ЗВО розглядаються як невід'ємна складова загальної сукупності усіх інституціональних одиниць країни, які здійснюють виробництво послуг у сфері вищої освіти (основний вид економічної діяльності), товарів і послуг другорядних видів економічної діяльності (у тому числі послуг щодо наукового дослідження і експериментального розроблення), що включаються до ВВП країни.

Головною класифікацією видів економічної діяльності, на основі якої побудовані інші статистичні економічні класифікації, виступає Міжнародна стандартна класифікація усіх видів економічної діяльності (МСОК), четвертий переглянутий варіант (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC) rev.4). Основна мета цієї класифікації полягає у тому, щоб надати в розпорядження статистиків набір критеріїв видів економічної діяльності, який може бути використаний при зборі і наданні статистичних даних, класифікованих по видах такої діяльності [10]. У Європі відповідно до ISIC rev.4 діє Статистична класифікація видів діяльності Європейського співтовариства, версія 2 (Statistical classification of economic activities in the European Community (NACE rev.2)).

В Україні національна класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) створена на основі NACE rev.2. Основні призначення КВЕД – визначити та кодувати основні та другорядні види економічної діяльності. Використання КВЕД передбачає дотримання методологічних правил, структури класифікації та визначення меж між позиціями тощо. КВЕД згармонізовано з ISIC rev.4 та NACE rev.2.

За ієрархією системи кодування КВЕД на найвищому рівні (секції) складається із 21 виду, серед яких окрема позиція відведена секції Р – Освіта, розділ 85 «Освіта». У свою чергу, розділ 85 «Освіта» складається із 6 груп (з яких визначена окремо група 85.4 «Вища освіта» у складі 2-х окремих класів: 85.41 «Професійно-технічна освіта на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу», 85.42 «Вища освіта»).

В організації вимірювання економічної діяльності конкретних інституціональних одиниць одне із важливих місць займає визначення основного виду діяльності, «...на який припадає найбільший внесок у додану вартість ...» [10]. ЗВО при поданні відповідних документів до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДРПО) вказують, як правило, основним видом економічної діяльності за кодом КВЕД 85.42 Вища освіта. Виходячи із наведеного вище положення стосовно основного виду діяльності, об'єктивно виникає необхідність мінімум раз на рік розраховувати конкретне значення його внеску у загальному обсязі валової доданої вартості (далі – ВДВ) ЗВО.

Сучасні ЗВО здійснюють значну кількість другорядних видів економічної діяльності – «... будь-які інші (крім основного) види економічної діяльності суб'єкта виробництва товарів або надання послуг» [11]. Ми пропонуємо для вимірювання результатів економічної діяльності ЗВО за другорядними видами взяти наступні:

– Розділ 72. Наукові дослідження та розробки секції М «Професійна, наукова та технічна діяльність»;

– Розділ 58. Видавнича діяльність секції J «Інформація та телекомунікації»;

– Група 55.1 «Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення» розділу 55 «Тимчасове розміщення» секції I «Тимчасове розміщення і організація харчування»;

– Група 88.9. «Надання іншої соціальної допомоги без забезпечення проживання» розділу 88 «Надання соціальної допомоги без забезпечення проживання» секції Q «Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги»;

– інші другорядні види економічної діяльності за КВЕД, які здійснюють ЗВО України відповідно до зазначених видів при реєстрації у ЄДРПО – загальною сумою внеску у загальний обсяг ВДВ.

Проте, на рівні кожного окремого ЗВО і показники «Випуск», і показники ВДВ мають формуватися по кожному зареєстрованому в ЄДРПО виду економічної діяльності згідно КВЕД.

Відповідно до положень класифікацій ISIC rev.4, NACE rev.2. [10], КВЕД розроблені і затверджені наступні стандартні класифікації товарів і послуг: Класифікатор основних продуктів (КОП) (Central Product Classification (CPC) Version 2.1); державний класифікатор продукції та послуг, (ДКПП ДК 016:2010). Як і у КВЕД, ДКПП на найвищому ієрархічному рівні складається із 21 секції, серед яких окрема позиція відведена секції «Р», розділ 85 «Послуги у сфері освіти», до якого входять 6 груп, у тому числі група 85.4 «Послуги у сфері вищої освіти». Зазначена група поділяється на 2 класи: 85.41 – «Послуги у сфері післяшкільної освіти» та 85.42 «Послуги у сфері вищої освіти» з подальшим поділом на категорії та підкатегорії. Саме віднесені до класу 85.42 «Послуги у сфері вищої освіти» характеризують результати економічної діяльності основного виду економічної діяльності ЗВО України.

Вимірювання результатів економічної діяльності ЗВО другорядних видів ми пропонуємо здійснювати на основі наступних класифікацій продуктів:

– Розділ 72 «Послуги щодо наукового дослідження та експериментального розроблення» секції М «Послуги професійні, наукові та технічні»;

– Розділ 58 «Послуги видавничі» секції J «Послуги телекомунікаційні та інформаційні»;

– Група 55.1 «Послуги готелів і подібних засобів тимчасового розміщення» розділу 55 «Послуги щодо тимчасового розміщення» секції I «Послуги щодо тимчасового розміщення та забезпечення харчування»;

– Клас 88.99 «Послуги щодо соціальної допомоги без забезпечення проживання, інші, н. в. і. у.», група 88.9 «Послуги щодо соціальної допомоги без забезпечення проживання, інші», розділ 88 «Послуги щодо соціальної допомоги без забезпечення проживання», секція Q «Послуги у сфері охорони здоров'я та соціальної допомоги» (соціальні стипендії за класифікацією бюджетних видатків);

– Інші товари і послуги за ДКПП, які виробляються і надаються ЗВО України відповідно до зазначених видів при реєстрації у ЄДРПО – загальною сумою внеску у загальний обсяг виробленою ВДВ.

Загальна система вимірювання результатів економічної діяльності ЗВО представлена в табл. 1.

Деталізація послуг у сфері вищої освіти (код 85.42), як основного виду економічної діяльності, на наше переконання, повинна здійснюватись відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (International Standard Classification of Education. ISCED 2011 / UNESCO (МСКО)) [12], Національної рамки кваліфікацій (НРК) та Переліку галузей знань і спеціальностей, за яким здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, що затверджуються постановами Кабінету Міністрів України. У табл. 2 наведено приклад деталізації послуг у сфері вищої освіти з урахуванням положень МСКО, НРК та Переліку галузей знань і спеціальностей, за яким здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [13].

Як зазначалось вище, у центрі СНР 2008 – вимірювання виробництва товарів і послуг [9]. На наше переконання, це безальтернативно обумовлює необхідність формування визначень товарів і послуг, як результатів економічної діяльності. У главі «Рахунки виробництва» п. 6.17 та п. 6.18 наведено наступне визначення послуги та його обґрунтуван-

Таблиця 1

Загальна система вимірювання результатів економічної діяльності ЗВО

Код ДКПП	Продукти (товари і послуги), як результат економічної діяльності закладів вищої освіти
Основний вид економічної діяльності ЗВО	
85.42	Послуги у сфері вищої освіти
Другорядні види економічної діяльності ЗВО	
72	Послуги щодо наукового дослідження та експериментального розроблення секції M «Послуги професійні, наукові та технічні»
58	Послуги видавничі секції J «Послуги телекомунікаційні та інформаційні»
55.1	Послуги готелів і подібних засобів тимчасового розміщення розділу 55 «Послуги щодо тимчасового розміщення» секції I «Послуги щодо тимчасового розміщення та забезпечення харчування»
88.99	Послуги щодо соціальної допомоги без забезпечення проживання, інші, н.в.і.у., група 88.9 «Послуги щодо соціальної допомоги без забезпечення проживання, інші», розділ 88 «Послуги щодо соціальної допомоги без забезпечення проживання», секція Q «Послуги у сфері охорони здоров'я та соціальної допомоги» (соціальні стипендії за класифікацією бюджетних видатків)
	<i>Інші товари і послуги за ДКПП, які виробляються і надаються ЗВО України відповідно до зазначених видів при реєстрації у ЄДРПО</i>

Складено автором.

Перелік послуг у сфері вищої освіти

Код ДКПП	Найменування послуги	Код галузі	Код спеціальності
85.42	Послуги у сфері вищої освіти		
85.42.01	Послуги у сфері вищої освіти галузі знань «Освіта»	01 «Освіта»	
85.42.01.011	Послуга у сфері вищої освіти галузі знань «Освіта», за спеціальністю «Освітні, педагогічні науки»	01 «Освіта»	011 «Освітні, педагогічні науки»
85.42.01.012	Послуга у сфері вищої освіти галузі знань «Освіта», за спеціальністю «Дошкільна освіта»	01 «Освіта»	012 «Дошкільна освіта»
...
85.42.29.292	Послуга у сфері вищої освіти галузі знань «Міжнародні відносини», за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини»	01 «Освіта»	292 «Міжнародні економічні відносини»
85.42.29.293	Послуга у сфері вищої освіти галузі знань «Міжнародні відносини», за спеціальністю «Міжнародне право»	01 «Освіта»	293 «Міжнародне право»

Складено автором за: Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки : монографія / Ю. Вітренко та ін. ; за ред. Ю. Вітренка. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. 187 с.

ня: «Послуга є результатом виробничої діяльності, яка змінює стан споживчих одиниць або сприяє обміну продуктами або фінансовими активами... Послуги, які викликають зміни стану одиниць, є випуском, що виробляється на замовлення, і зазвичай, викликаючи зміни у стані споживаючих одиниць у результаті діяльності виробників відповідно до попиту споживачів. Послуги, що викликають зміни у стані одиниць, не є окремими об'єктами, у відношенні яких можуть бути встановлені права власності. Вони не можуть надаватись з відривом від виробництва. До того часу, коли їх виробництво завершено, вони повинні бути уже надані споживачам.

Зміни у стані одиниць, заради яких споживачі послуг звертаються до виробників, можуть приймати багато різних форм, наведених нижче:

а) зміни у стані споживчих товарів: виробники працюють безпосередньо з товарами, які належать споживачам, здійснюють їх транспортування, чистку, ремонт або інші види їх трансформації;

в) зміни у фізичному стані окремих осіб: виробник перевозить окремі осо-

би, надає їм місце проживання, забезпечує їх терапевтичним чи хірургічним лікуванням, поліпшує їх зовнішній вигляд;

с) зміни в інтелектуальному стані окремих осіб: виробник надає освіту, інформацію, консультації, розваги або аналогічні послуги, які передбачають особистий безпосередній контакт» [9].

На наше переконання, наведене вище дає вичерпні підстави для формулювання визначення послуг у сфері вищої освіти, як результатів, що характеризують основний вид їх економічної діяльності. Крім того, зазначене визначення має бути методологічною основою і для визначення результатів багатьох другорядних видів економічної діяльності ЗВО (у тому числі послуги щодо наукового дослідження та експериментального розробляння).

Визначення освітньої послуги у Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII не відповідає концептуальним засадам сучасної ринкової економіки [14]. У цьому зв'язку ми пропонуємо внести до відповідних нормативно-правових актів наступне визначення, сфор-

мультимедіальне на концептуальних засадах СНР 2008: «Послуга у сфері вищої освіти – це результат економічної діяльності – це освітня діяльність офіційно зареєстрованих інституційних одиниць, що вносить зміни в інтелектуальний стан окремої особи, виробляється на замовлення відповідно до державних стандартів вищої освіти та можливих додаткових вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт), і яка має вартісний вираз».

На наше переконання, саме таке визначення послуги у сфері вищої освіти дозволить вибудувати систему показників, які стануть основою для вимірювання та аналізу результатів економічної діяльності за кодом КВЕД 85.42 «Вища освіта», кодом ДКПП 85.42 «Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня».

Безпосередньо система показників вимірювання результатів економічної діяльності за кодом ДКПП 85.42 «Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня» має складатись, на нашу думку, із 4-х підсистем:

- кількісні показники;
- вартісні показники;
- розрахункові показники;
- показники якості послуг у сфері

вищої освіти.

Підсистема кількісних показників повинна вимірювати кількість осіб, які отримали послуги у сфері вищої освіти у розрізі ступенів (бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор мистецтва), галузей знань, спеціальностей, джерел фінансування (за рахунок усіх джерел фінансування: державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних або фізичних осіб).

Окремо повинно вимірюватись кількість іноземних осіб, які отримали послуги у сфері вищої освіти у розрізі ступенів, галузей знань та спеціальностей.

Статистичною базою зазначеної інформації є дані статистичної форми 2-3 нк

(один раз на рік) «Звіт вищого навчального закладу на початок 20__/_ навчального року», затвердженої наказом Держстату від 30.11.2012 № 500, зокрема, Розділ I «Розподіл студентів за спеціальностями (напрямами підготовки на 1 жовтня 20... року» (графи 14, 15, 16, 17). Підсистема надасть можливість оцінювати виконання ЗВО місії вищої освіти шляхом аналізу показників результатів економічної діяльності основного виду – 85.42 Послуги у сфері вищої освіти.

Наведемо декілька прикладів кількісних показників результатів економічної діяльності ЗВО України за кодом КВЕД 85.42 «Вища освіта» – основний вид економічної діяльності та за кодом ДКПП 85.42 «Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня»:

– кількість осіб, які отримали послуги на першому рівні вищої освіти і здобули ступінь бакалавра у 20... році з присвоєнням відповідної кваліфікації галузі знань «Освіта» зі спеціальності «Освітні педагогічні науки» за рахунок усіх джерел фінансування, осіб;

...

– кількість осіб, які отримали послуги на другому рівні вищої освіти і здобули ступінь магістра у 20... році з присвоєнням відповідної кваліфікації галузі знань «Природничі науки» зі спеціальності «Прикладна фізика та наноматеріали» за рахунок видатків державного бюджету, осіб;

...

– кількість осіб, які отримали послуги на третьому рівні вищої освіти і здобули ступінь доктора філософії/доктора мистецтв з присвоєнням відповідної кваліфікації галузі знань «Інформаційні технології» зі спеціальності «Системний аналіз» за рахунок видатків місцевих бюджетів, осіб.

Підсистема вартісних показників повинна перш за все надавати можливість вимірювати обсяги реалізованих послуг у сфері вищої освіти у розрізі ступенів

(бакалавр, магістр, доктор філософії/доктор мистецтв), галузей знань та спеціальностей, джерел фінансування, і на їх основі розраховувати собівартість та вартість послуг у тих же розрізах. Крім того, до складу вартісних показників слід включити і обсяги ВДВ, виробленої ЗВО у тих же розрізах.

Статистичною інформацією для формування вартісних показників можуть бути дані бухгалтерського обліку, інформація про результативні показники бюджетних програм.

Приклади вартісних показників:

– обсяги реалізації послуг у сфері вищої освіти (ступені бакалавр, магістр, доктор філософії/доктор мистецтв) протягом нормативного (повного) терміну навчання (20.../20... навчальних років) за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету, місцевих бюджетів, коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), *тис. грн.*

У тому числі за галузями:

...

з них за спеціальностями:

...

Зазначений показник характеризуватиме вартісний вимір обсягу реалізації послуг у сфері вищої освіти, як кінцевого результату економічної діяльності ЗВО за кодом ДКПП 85.42 «Послуги у сфері вищої освіти» та стане основою для розрахунку вартості кожної послуги у сфері вищої освіти – одного із найвагомішого показника результатів економічної діяльності ЗВО в умовах ринкової економіки:

– обсяги ВДВ, виробленої при наданні послуг у сфері вищої освіти (ступені бакалавр, магістр, доктор філософії/доктор мистецтв) протягом нормативного (повного) терміну навчання (20.../20... навчальні роки) за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету, місцевих бюджетів, коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), *тис. грн.*

У тому числі за послугами:

...

з них за спеціальностями:

...

Запропонований показник надасть змогу вимірювати обсяги виробленої ЗВО ВДВ, як найбільш узагальненого показника економічної діяльності конкретного ЗВО. Методологія розрахунку цього показника встановлена Держстатом.

Підсистема розрахункових показників є основою для аналізу ефективності економічної діяльності ЗВО щодо виробництва послуг у сфері вищої освіти за кодом ДКПП 85.42. Так, зокрема, слід назвати такі показники:

– вартість однієї послуги у сфері вищої освіти ступенів бакалавр, магістр, доктор філософії/доктор мистецтв за весь нормативний (повний) термін навчання (20.../20... навчальні роки) за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), *тис. грн.*

У тому числі за послугами:

...

з них за спеціальностями:

...

Цей показник надасть змогу порівняти вартість конкретної послуги між ЗВО і стати основним для розробки заходів щодо підвищення ефективності використання коштів.

Питома вага кількості осіб, які отримали послуги у сфері вищої освіти (ступені бакалавр, магістр, доктор філософії/доктор мистецтв) за весь нормативний (повний) термін навчання (20.../20... навчальні роки) з присвоєнням відповідної кваліфікації у ЗВО (назва ЗВО) у загальній кількості осіб, які отримали такі ж послуги в Україні (з них за рахунок видатків державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), %.

У тому числі за послугами:

...

з них за спеціальностями:

...

Значений показник дозволяє визначити конкретне місце ЗВО у виконанні своєї місії – підготовка фахівців з вищою освітою – у конкретному році у відповідних розрізах.

Підсистема показників якості послуг у сфері вищої освіти повинна надати інформацію для вимірювання якості результатів економічної діяльності ЗВО. У Паризькому Комюніке Міністрів освіти Європи зазначено, що «тематичні експертні групи фокусуватимуть діяльність на *трьох ключових зобов'язаннях*, вирішальних для посилення й підтримки якості та співпраці всередині ЄПВО:

– *трициклова система*, сумісна із загальною рамкою кваліфікацій ЄПВО та ступенями першого і другого циклів, заснованими на ЄКТС;

– відповідність Лісабонській Конвенції про визнання;

– *забезпечення якості* у відповідності із «Стандартами та рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» [15].

Конкретними показниками якості послуг у сфері вищої освіти можуть бути:

– кількість осіб, які отримали послуги на першому (другому, третьому) рівні вищої освіти і здобули ступінь бакалавра (магістра, доктора філософії/доктора мистецтв) за весь нормативний (повний) термін навчання (20.../20... навчальні роки) з присвоєнням відповідної кваліфікації за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб) у відсотках до кількості осіб, які були прийняті на початок навчання», %.

У тому числі за послугами:

...

з них за спеціальностями:

...

Питома вага працевлаштованих випускників денної форми навчання протягом 6 місяців після здобуття вищої освіти ступенів бакалавр магістр, доктор філософії/доктора мистецтв у 20... році у загальній кількості випускників денної форми навчання за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), %.

У тому числі за послугами:

...

з них за спеціальностями:

...

Серед другорядних видів економічної діяльності ЗВО, результати яких слід вимірювати в обов'язковому порядку, ми вважаємо послуги за кодом ДКПП 72 «Послуги щодо наукового дослідження та експериментального розроблення» секції М «Послуги щодо професійної, наукової та технічної діяльності». Враховуючи те, що діюча нормативно-правова база не містить сформульованого визначення зазначеної послуги, ми на підставі наведених вище концептуальних засад СНР 2008, КВЕД, ДКПП, визначень Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» пропонуємо наступне: «Послуга щодо наукового дослідження та експериментального розроблення як результати економічної діяльності – це науковий або науково-технічний (прикладний) результат офіційно зареєстрованих інституційних одиниць продукту, що містить нове наукове знання, зафіксоване на носіях інформації, і що вносить зміни в інтелектуальний стан особи, яка оволоділа цими знаннями, виробленими на замовлення (договір, угода, контракт), що має вартісний вимір» [16]. Конкретизація наукового та науково-технічного (прикладного) результату встановлена у розділі I статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Пунктами 22 та 27 розділу I статті 1 цього Закону визначено відповідно, що науковий результат

може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо та науково-технічний (прикладний) результат – одержані під час проведення прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, нові або істотно вдосконалені послуги, введені в дію нові конструктивні чи технологічні рішення, завершені випробування, розробки, що впроваджені або можуть бути впроваджені в суспільну практику.

Науково-технічний (прикладний) результат може бути у формі ескізного проекту, експериментального (дослідного) зразка або його діючої моделі, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, дослідного зразка, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів тощо [16].

На підставі наведених вище положень система показників вимірювання результатів економічної діяльності за кодом ДКПП 72 «Послуги щодо наукового дослідження та експериментального розроблення» має складатись також із 4-х підсистем показників: кількісні; вартісні; розрахункові; якісні.

Наведемо основні з них.

Кількісні (кількість послуг щодо наукового дослідження та експериментального розроблення, завершених у 20... році за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), *одиниць*).

З них у розрізі класифікаційних угруповань)

...

Вартісні (обсяги реалізації послуг щодо наукового дослідження та експериментального розроблення, завершених у 20... році за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), *тис. грн*).

З них у розрізі класифікаційних угруповань:

...

Обсяги ВДВ, виробленої при здійсненні наукового дослідження та експериментального розроблення, завершених у 20... році (за весь період вироблення послуг) за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), *тис. грн*.

З них у розрізі класифікаційних угруповань:

...

Розрахункові (обсяги реалізації послуг щодо наукового дослідження та експериментального розроблення, завершених у 20... році за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), на одного дослідника, *тис. грн*).

З них у розрізі класифікаційних угруповань:

...

Обсяги валової доданої вартості, виробленої при здійсненні наукового дослідження та експериментального розроблення, завершених у 20... році (за весь період вироблення послуг) за рахунок усіх джерел фінансування (з них за рахунок видатків державного бюджету; місцевих бюджетів; коштів юридичних осіб; коштів фізичних осіб), на одного дослідника, *тис. грн*.

З них у розрізі класифікаційних угруповань:

...

Якісні показники (кількість опублікованих наукових результатів (статей, наукових доповідей, наукових повідомлень про науково-дослідну роботу тощо) за системою SCOPUS, *одиниць*; кількість опублікованих наукових результатів (статей, наукових доповідей, наукових повідомлень про науково-дослідну роботу тощо) за системою SCOPUS на одного дослідника, *одиниць*; кількість цитувань опублікованих наукових результатів (статей, наукових доповідей, наукових повідомлень про науково-дослідну роботу тощо) за системою SCOPUS, *одиниць*; показники зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) результатів навчання у ЗВО).

Враховуючи редакційні обмеження зазначимо, що вимірювання результатів другорядних видів економічної діяльності ЗВО (зокрема, «Послуги видавничі», «Послуги готелів і подібних засобів тимчасового розміщення», «Послуги щодо соціальної допомоги без проживання, інші, н. в. і. у.» (йдеться перш за все про соціальні стипендії)) повинні здійснюватись відповідно до методичних рекомендацій Держстату та конкретних органів державного управління.

Крім зазначених вище показників вимірювання результатів економічної діяльності ЗВО за конкретними видами вважаємо за необхідне запропонувати і узагальнені показники, наприклад:

– загальний обсяг реалізації продуктів (товарів і послуг), вироблених ЗВО у 20... році, за усіма видами економічної діяльності, *тис. грн*;

– загальний обсяг виробленої ЗВО ВДВ у 20... році, за усіма видами економічної діяльності, *тис. грн*;

– загальний обсяг реалізації продуктів (товарів і послуг), вироблених ЗВО у 20... році, за усіма видами економічної діяльності на одного працівника, *тис. грн*;

– загальний обсяг виробленої ЗВО ВДВ у 20... році, за усіма видами економічної діяльності на одного працівника, *тис. грн*.

Проведене дослідження дозволило сформулювати низку висновків та рекомендацій.

Діюча практика вимірювання результатів економічної діяльності державних і комунальних ЗВО, яка базується на засадах радянської планової економіки, згідно якої ЗВО відносяться до так званої «невиробничої сфери», тобто, сфери, економічні суб'єкти якої не беруть участь у виробництві суспільного продукту і національного доходу, а лише використовують їх результати, не відповідає засадам сучасної ринкової економіки і потребує кардинального перегляду.

В сучасній ринковій економіці ЗВО виступають суб'єктами, що здійснюють одночасно декілька видів економічної діяльності, результати якої (товари, послуги) включаються до складу ВВП – найбільш часто використовуваного показника результатів економічної діяльності у світі в цілому, окремих країн, регіонів, інших секторів економіки тощо. Саме розрахунок показників економічної діяльності надає можливість здійснити належний аналіз, на основі якого сформульовано обґрунтовані рішення щодо поліпшення ефективності діяльності ЗВО.

Методологічною основою практики вимірювання результатів економічної діяльності державних і комунальних ЗВО мають бути концептуальні засади СНР 2008, положення відповідних економічних та соціальних класифікаторів (зокрема, ISIC.rev.4; NACE.rev.2; КВЕД; CPC.version 2.1; ДКПП ДК 016:2010; ISCED 2011), ЗСП.

Також вважаємо за необхідне розробити і затвердити в установленому порядку наступні нормативно-правові акти:

- державний галузевий стандартний класифікатор послуг у сфері вищої освіти;
- державний галузевий стандартний класифікатор послуг щодо наукового дослідження та експериментального розробляння;
- збалансовану систему показників результатів економічної діяльності дер-

жавних і комунальних закладів вищої освіти України.

На наше переконання, запропоновані нормативно-правові акти дозволять сформувати збалансовану систему результативних показників бюджетних програм, що відповідатиме вимогам сучасної ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
2. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування : Закон України від 06.12.2018 № 2646-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2646-19>.
3. Інформація про мету, завдання та результативні показники бюджетних програм на 2018 рік. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/budzhet/metazavdannuyaplan2018.pdf>.
4. Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні : наказ Державного комітету статистики України від 15.02.2010 № 57. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_06.pdf.
5. Курбатов С. В. Феномен університету в контексті часових та просторових викликів : монографія. Суми, 2014. 262 с.
6. Економічні та соціальні аспекти ефективного розвитку вищої школи : монографія / за заг. ред. проф. І. М. Грищенка. Київ, 2015. 480 с.
7. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию. Москва : ЗАО «Олимп – Бизнес», 2013. 314 с.
8. Нівен Пол Р. Збалансована система показників для державних і неприбуткових організацій / під ред. О. Б. Максимової. Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2005. 336 с.
9. Система национальных счетов 2008 года (СНС-2008). Нью-Йорк, 2012. URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>.
10. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC), Rev. 4. URL: <https://unstats.un.org/unsd/publications/catalogue?selectID=396>.
11. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10>.
12. Міжнародна стандартна класифікація освіти (ISCED). URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf>.
13. Вітренко Ю., Ворона В., Кірієнко Д., Ковтунець В., Мельник С. Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки : монографія / за ред. Ю. Вітренка. Київ, 2017. 187 с.
14. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22.
15. Паризьке Комюніке : Париж, 25 травня 2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf>.
16. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 3. Ст. 25. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

Yurii Vitrenko

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Honored Economist of Ukraine, Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, youvit@ukr.net

MEASURING THE RESULTS OF ECONOMIC ACTIVITY OF STATE AND MUNICIPAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE AS ENTITIES OF MODERN MARKET ECONOMY

Abstract. *The modern practice of measuring the economic activity results of higher education institutions (HEIs) in Ukraine is based on the theoretical foundations of the Soviet planned economy, according to which HEIs belong to the so-called «non-productive sphere», do not participate in the production of the social product and national income. Thus they are financed only by state or local budgets. At the same time, in the modern market economy, HEIs are full-fledged entities engaged in several types of economic activity. The results of economic activity (goods and services) have corresponding volumes both in terms of quantity and cost and are included in GDP. According to the purpose, the article presents the author's vision of creating a system for measuring the economic activity results of the Ukrainian HEIs as the entities of the modern market economy. It is concluded that the methodology of national education accounts does not allow formulating economic information for measuring the main final result of the economic activity of HEIs – specific services in the field of higher education for the entire normative duration of study in the context of corresponding degrees of higher education (Bachelor, Master, Doctor of Philosophy / Doctor of Arts) and for each specialization. The author substantiates the necessity for the development and implementation of the following: the state sectoral standard classifier of services in the sphere of higher education; the state sectoral standard classifier of services for scientific research and experimental development; balanced system of indicators for the economic activity results of state and municipal higher education institutions in Ukraine. The author formulates the definitions: «service in the field of higher education as a result of economic activity» and «service for scientific research and experimental development as a result of economic activity» on the conceptual basis of the System of National Accounts 2008 (SNA 2008), the provisions of the relevant international and national economic and social classifiers. Methodological approaches to the development of a balanced system of indicators for the economic activity results of HEIs and examples of titles of quantitative, cost, calculation and qualitative indicators are suggested.*

Keywords: *education economics, higher education, higher education institutions (HEIs), economic activity of higher education institutions.*

References

1. EU, Ukraine. (2014). *Association agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European atomic energy community and its member states, of the other part*. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2018). *On amendments to the Budget Code of Ukraine on the introduction of medium-term budget planning* (Act No. 2646-VIII, December 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2646-19> [in Ukrainian].
3. Ministry of Education and Science of Ukraine. (n. d.). *Information about the target, objectives and performance indicators of budget programs for 2018*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/budzhzet/metazavdannyyaplan2018.pdf> [in Ukrainian].
4. State Statistics Service of Ukraine. (2010). *Methodological provisions for the compilation of auxiliary (satellite) accounts of education in Ukraine* (Order No. 57, February 15). Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_06.pdf [in Ukrainian].
5. Kurbatov, S. V. (2014). *University phenomenon in the context of time and spatial challenges*. Sumy [in Ukrainian].
6. Hryshchenko, I. M. (Ed.). (2015). *Economic and social aspects of the effective development of higher education*. Kyiv [in Ukrainian].
7. Kaplan, R., Norton, D. (2013). *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action*. Moscow: ZAO «Olimp – Biznes» [in Russian].

8. Niven, P. R. (2005). *Balanced Scorecard: Step-by-Step for Government and Nonprofit Agencies*. Dnipropetrovsk: Balans Biznes Buks [in Ukrainian].
9. System of National Accounts 2008 (2008 SNA). (2012). New York. Retrieved from <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf> [in Russian].
10. United Nations. (n. d.). *International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC), Rev. 4*. Retrieved from <https://unstats.un.org/unsd/publications/catalogue?selectID=396>.
11. State Committee of Ukraine for Technical Regulation and Consumer Policy. (2010). *National Classifier of Ukraine. Classification of types of economic activity DK 009:2010*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10> [in Ukrainian].
12. UNESCO. (2013). *International Standard Classification of Education (ISCED)*. Retrieved from <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf> [in Russian].
13. Vitrenko, Yu., Vorona, V., Kiriienko, D., Kovtunets, V., Melnyk, S. (2017). *Economic relations in the system of higher education: modernization in the conditions of an innovative economy*. Kyiv [in Ukrainian].
14. About education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII. (2017, September 27). *Voice of Ukraine*, 178–179, 10–22 [in Ukrainian].
15. Paris Communiqué. (2018, May 25). *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf> [in Ukrainian].
16. About scientific and scientific-technical activity: Law of Ukraine dated November 26, 2015 No. 848-VIII. (2016). *Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 3. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> [in Ukrainian].